

Propozycje Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych dotyczące uproszczeń dla III sektora na wybory parlamentarne 2023 roku

Mając na uwadze znaczenie aktywności obywatelskiej oraz rolę organizacji pozarządowych, zwracamy się o poparcie przez partie polityczne propozycji, których celem jest wzmocnienie sektora obywatelskiego. Propozycje dotyczą podniesienia jakości dialogu obywatelskiego, ułatwienia działania organizacji pozarządowych i ich finansowania oraz uproszczenia spoczywających na nich obowiązków administracyjno-podatkowych. W ciągu ostatnich lat propozycje te były wielokrotnie formułowane przez organizacje pozarządowe. Ich wdrożenie wymaga zmiany prawa, zależy więc przede wszystkim od działań organów państwa.

Rola organizacji pozarządowych

W Polsce zarejestrowanych jest około 140 tysięcy organizacji pozarządowych. Trudno wymienić sferę aktywności, w której organizacje obywatelskie nie byłyby obecne. Począwszy od pomocy społecznej i zdrowia, poprzez edukację, kulturę, sport, ochronę środowiska, rozwój lokalny, na obronności, czy bezpieczeństwie publicznym kończąc. Dla przykładu – organizacje pozarządowe prowadzą w Polsce już ponad 2 tysiące szkół, z czego niemal połowę na wsi.

W zaspokajaniu potrzeb społecznych organizacje pozarządowe stały się partnerem dla państwa, samorządów terytorialnych i przedsiębiorców, co stanowi wyraz konstytucyjnej zasady pomocniczości. Organizacje uzupełniają działania publiczne oraz rynkowe, powstają tam, gdzie państwo, samorzady lub rynek nie mogą, bądź nie chcą działać. Mocno uwidocznily to ostatnie wielkie kryzysy polityczno-społeczne – pandemia oraz wojna w Ukrainie.

Organizacje stanowią też przejaw przyrodzonego i niezbywalnego prawa do zrzeszania się. Zabezpieczają także realizację pozostałych praw człowieka przed wszechwładzą państwa, a system demokratyczny – przed dominacją większości i radykalizmem mniejszości.

Organy państwa mają konstytucyjny obowiązek zapewniania obywatelom i obywatelkom możliwości tworzenia i działania zrzeszeń oraz fundacji. Rolą państwa jest również zapewnienie warunków prawnych dla ich funkcjonowania.

Propozycje poprawy warunków formalno-prawnych do działania organizacji pozarządowych w Polsce

Mając na uwadze powyższe, w trosce o rozwój sektora organizacji pozarządowych w Polsce, widząc istotne bariery prawne w jego funkcjonowaniu, chcąc stworzyć ramy do rzeczywistej współpracy z administracją publiczną, opartej na zasadach pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności, a zarazem chcąc zapewnić jego niezależność, postulujemy:

- **podniesienie jakości dialogu obywatelskiego:** należy zapewnić rzeczywiste, a nie tylko fasadowe rozwiązania instytucjonalne wzmocniające dialog obywatelski pomiędzy organizacjami pozarządowymi i władzą publiczną oraz umożliwić sektorowi organizacji pozarządowych artykułowanie jego interesów (m.in. przez zwiększenie kompetencji różnego rodzaju ciał konsultacyjno-doradczych, stworzenie mechanizmów demokratycznego wyboru reprezentacji pozarządowej oraz wprowadzenie mechanizmów gwarantujących kontrolę pozarządową nad reprezentacją środowiska pozarządowego);
- **reformę finansowania aktywności obywatelskiej:** na szczeblu lokalnym należy wzmocnić i w sposób wyraźny oddzielić finansowanie aktywności obywatelskiej (rozumianej jako realizacja prawa do zrzeszania się) od zlecania organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych (rozumianego jako realizacja zasady pomocniczości). Identyczne procedury konkursowe nie powinny być stosowane do zadań mających

na celu pobudzenie aktywności obywatelskiej, jak i np. prowadzenie na zlecenie gminy konkretnego ośrodka kultury lub schroniska dla zwierząt;

- **reformę i uproszczenie systemu zlecenia realizacji zadań publicznych:** należy uznać organizacje pozarządowe za równoprawnych realizatorów zadań publicznych, w celu przywracania obywatelom i obywatelkom roli pierwszych wykonawców działań na ich rzecz i w celu ograniczania biurokratyzacji życia społeczno-gospodarczego, a system zlecenia realizacji zadań publicznych należy zreformować, poprzez jego uelastycznienie oraz dostosowanie do zmieniających się realiów działania organizacji (zwiększenie maksymalnej wartości małych dotacji do kwoty 20 tys. złotych i coroczna waloryzacja tej kwoty o wskaźnik inflacji, umożliwienie powszechnego rozliczania zadań przez rezultaty ustalone z JST, zapewnienie finansowania wieloletniego dla inicjatyw i usług publicznych bez konieczności corocznego aplikowania o środki oraz wprowadzenie w konkursach rozwiązań gwarantujących środki na rozwój instytucjonalny organizacji pozarządowych);
- **reformę sposobu przekazywania dotacji, w tym oceny wniosków:** system przekazywania dotacji na szczeblu centralnym i lokalnym należy realnie uspołecnić oraz oprzeć o wiedzę ekspercką i odpowiednie przepisy – tak, aby eliminować polityczną uznaniowość, konflikty interesów oraz brak rzeczywistej kontroli w dystrybucji środków publicznych (m.in. przeniesienie odpowiedzialności za rozstrzygnięcia konkursów na niezależne komisje oceny);
- **zwiększenie dostępności innych źródeł finansowania:** należy umożliwić oraz ułatwić organizacjom pozarządowym korzystanie z innych źródeł finansowania, w tym zapewnić jak najszybszy dostęp do funduszy unijnych (m.in. wprowadzić możliwość prowadzenia zbiórki określonych darów rzeczowych z przeznaczeniem na dalszą sprzedaż, wyłączyć spod rygoru działalności gospodarczej niektóre rodzaje działalności, np. uzyskiwanie dochodu z imprez dobroczynnych, umożliwić kwalifikowanie VAT w ramach KPO i Funduszu Spójności w przypadku braku prawnej możliwości uzyskania jego zwrotu);
- **stworzenie systemu ulg podatkowych:** należy stworzyć atrakcyjny, przejrzysty oraz stabilny system ulg podatkowych dla osób i podmiotów wspierających działania organizacji pozarządowych, a dla osób zrzeszonych w organizacjach pozarządowych oraz dla ich beneficjentów i beneficjentek znieść zbędne obciążenia fiskalne (zwiększając limit odliczeń kwot darowizn od podatku dla osób fizycznych i prawnych, poprawiając mechanizm tzw. ulgi dla wspierających sport, kulturę i edukację, zwalniając z podatku od darowizny osoby obdarowane przez organizacje pozarządowe w ramach działalności charytatywnej, zwalniając z PIT wartości nieodpłatnych świadczeń uzyskiwanych przez osoby fizyczne z tytułu członkostwa w organizacjach pozarządowych, czy wprowadzając rozwiązanie darowizny „pół na pół”);
- **zwiększenie bezpieczeństwa podatkowego i ograniczenie obowiązków rachunkowo-sprawozdawczych:** należy zwiększyć bezpieczeństwo podatkowe organizacji pozarządowych i osób pełniących funkcje w ich zarządach, a także dostosować regulacje księgowe i sprawozdawcze do specyfiki działania organizacji pozarządowych – tak, aby uwzględniały one społeczny cel działania organizacji (rozszerzyć i urealnić zakres zwolnienia z CIT dochodów organizacji pozarządowych oraz wzmocnić bezpieczeństwo prawne członków zarządów organizacji pozarządowych w zakresie odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe i dotacyjne, tak by były nie tylko jasne, ale i uwzględniały specyfikę społecznego pełnienia obowiązków);
- **uproszczenie procedury rejestracji i późniejszej zmiany danych stowarzyszeń oraz innych typów organizacji:** należy ułatwić i przyspieszyć do jednego dnia procedurę rejestracji stowarzyszeń w KRS, opierając ją na podobnych regulacjach i systemach informatycznych, z których od lat mogą korzystać przedsiębiorcy, a także rozwiązać problemy formalne niektórych typów organizacji społecznych

niepodlegających rejestracji w KRS (umożliwić rejestrację federacji przez dowolne podmioty obywatelskie bez wymogu co do liczby tworzących je stowarzyszeń, włączyć rejestrację stowarzyszeń w System S24 i stworzyć jedną ewidencję wszystkich typów podmiotów obywatelskich z numerem REGON);

- **uproszczenie procedury likwidacji organizacji pozarządowych:** dla osób zrzeszonych w organizacjach pozarządowych, które pragną zakończyć działanie, należy uprościć procedury likwidacyjne i znieść opłaty administracyjno-sądowe przy likwidacji organizacji.

Diagnoza warunków formalno-prawnych do działania organizacji pozarządowych w Polsce

Powyższe propozycje stanowią otwarty katalog spraw do zmian legislacyjnych. Formalności są bowiem jedną z głównych barier dla zaangażowania społecznego. Niestety, bariery te zamiast maleć, rosną z roku na rok, na co wskazuje raport „Kondycja organizacji pozarządowych 2018” przygotowany przez Stowarzyszenie Klon/Jawor, zgodnie z którym biurokracja administracji publicznej jest problem utrudniającym działalność 59% organizacji (oznacza to wzrost o 3% w stosunku do 2015 r.). Na niedoskonałość przepisów regulujących działania organizacji wskazuje 35% organizacji (co oznacza wzrost o 4% w stosunku do 2015 r.).

Stan ten skutkuje spadkiem liczby członków i członkiń organizacji pozarządowych oraz znużeniem i wypaleniem ich liderów i liderki, przytłoczonych ilością obowiązków – taki fakt sygnalizuje prawie połowa z nich.

Niska jest jakość dialogu obywatelskiego, a sprawczość i decyzyjność rozmaitych ciał konsultacyjnych jest niewielka. Zdarzają się sytuacje skrajne. Uwagi są ignorowane, osoby i organizacje je zgłaszające traktowane są jak persona non-grata lub stają się ofiarami tzw. SLAPP-ów, czyli procesów mających na celu cenzurowanie, zastraszanie i uciszenie krytyków.

System przekazywania dotacji nie rozróżnia wsparcia aktywności obywatelskiej realizowanej w organizacjach pozarządowych od zlecenia realizacji zadań publicznych. Identyczne procedury stosowane są do zlecenia organizacjom pozarządowym zadań mających na celu animację lokalną, jak i prowadzenia noclegowni dla osób w kryzysie bezdomności. Dla tych pierwszych łączy się to z nadmiernym poziomem sformalizowania, dla tych drugich – brakiem stabilności poprzez trwanie w systemie konkursowym. W każdym przypadku dotacje należy wydatkować w całości i od organizacji pozarządowych często wymagany jest wkład własny do projektu – nie tylko nie wzmacnia to organizacji pozarządowych, ale wręcz drenuje ich zasoby.

Konstrukcja organizacji pozarządowej jako podmiotu prowadzącego działalność ekonomiczną, przede wszystkim wyrażającą się prowadzeniem przez organizację pozarządową działalności gospodarczej, wymaga szczególnego namysłu. Praktyka działania i praktyka stanowienia prawa pokazują, że obecna konstrukcja jest w wielu miejscach wadliwa. Mimo wyraźnych różnic w założeniach między działalnością ekonomiczną służącą celom biznesowym a działalnością ekonomiczną służącą celom społecznym rozwiązania prawne przestają oddawać te różnice. Co więcej – nowo tworzone przepisy nakładające obowiązki na przedsiębiorców, w obecnym kształcie działalności ekonomicznej organizacji pozarządowych nakładają te same obowiązki również na organizacje.

Ulgi podatkowe dla osób i podmiotów wspierających działania organizacji pozarządowych skonstruowane są w sposób mało przejrzysty. Osoby wspierające organizacje pozarządowe częstokroć nie korzystają z ustawowych możliwości odliczeń w obawie o prawidłowość ich stosowania. „Zachęty” nie są rozbudowane, brak jest systemowych ram prawnych do praktycznej realizacji idei społecznego zaangażowania biznesu. Ulga sponsoringowa dotyczy wąskiego kręgu podmiotów i również nie jest jasna w bieżącym stosowaniu.

Organizacje pozarządowe, w porównaniu z innymi podmiotami o podobnym charakterze, nie są równo traktowane w zakresie obowiązków podatkowych. Wiele organizacji, prowadzących działalność społecznie użyteczną, nie może liczyć na zwolnienia podatkowe, ponieważ przepisy w zakresie zwolnień są anachroniczne i nieprzystające do aktualnych potrzeb.

Proces rejestracji podmiotów społecznych trwa często wiele tygodni, czasem – wiele miesięcy. Równie skomplikowane są procedury likwidacyjne.

Wszystko to rzutuje na sytuację, w której organizacje pozarządowe, stanowiące element systemu prawnego kształtującego stosunki społeczno-gospodarcze, stają się formą działania pod wieloma względami mniej funkcjonalną niż podmioty gospodarcze. Nie jest to spowodowane ich konstrukcją ideową, tylko czynnikami zewnętrznymi, a jednym z nich, szczególnie istotnym, są właśnie stanowione przepisy.

Dostosowywanie przepisów regulujących aktywność rynkową do realiów współczesnej gospodarki jest oczywiście zabiegiem pożądanym. Na tym tle jednak coraz bardziej uwidaczniają się słabości regulacji dotyczących działalności organizacji pozarządowych.

Oczekiwania względem partii politycznych

W obliczu zbliżających się wyborów parlamentarnych oczekujemy od partii politycznych:

- publicznego ustosunkowania się do powyższych propozycji i podjęcia otwartej dyskusji na ich temat,
- uwzględnienia powyższych propozycji w programach wyborczych,
- realizacji powyższych propozycji po wyborach w sposób transparentny przy pełnym włączeniu w wypracowywanie szczegółowych rozwiązań sektora organizacji pozarządowych.

Powyższe propozycje zostały zebrane i merytorycznie opracowane przez Zespół OFOP „Proste prawo dla NGO”, były konsultowane i prezentowane w trakcie kilkudziesięciu webinarium i spotkań organizowanych w latach 2020-2023 m.in. w ramach projektu „Dobre prawo dla organizacji społecznych – myśl centralnie, działaj lokalnie” (<https://proste.ngo>) i stanowią na bieżąco uaktualniany i uzupełniany wkład do działań Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych na rzecz zapewnienia dobrego prawa dla organizacji pozarządowych w Polsce.